

УДК 929 (71=161.2)Б.Гаврилишин
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-2>

Петро ГАВРИЛИШИН,
orcid.org/0000-0002-1187-9028
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин, докторант
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) gavryshp@ukr.net

КАНАДСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ БОГДАНА ГАВРИЛИШИНА

У даній статті висвітлюється частина життя українського вченого та відомого мецената Богдана Дмитровича Гаврилишина (1926–2016), пов'язана із його перебуванням в Канаді, після того як він залишив табори Ді-Пі на території Німеччини наприкінці літа 1947 р.

Подано огляд наукових праць, присвячених дослідженню біографії Богдана Гаврилишина. Виділяються і описуються характерні особливості його повсякденного життя в Канаді, зокрема працевлаштування, облаштування побуту, навчання, участь в культурному, релігійному житті тощо.

На основі вивчення залишених мемуарів та інтерв'ю встановлено ключові моменти життя Богдана Гаврилишина в досліджуваній період. Автор прагне простежити ті важливі фактори, що вплинули на подальше формування його світогляду та особистості. Детальніше розглядає знакові події на цьому етапі його біографії з прив'язкою до їх впливу на подальше майбутнє.

Значна увага приділяється загальній картині подій, можливим варіантам подальшої долі молодого людини після прибуття в Канаду. Розглядаються ті непроті виклики, що стояли перед українськими емігрантами, які переїхали з поруйнованої Європи до Нового Світу після завершення тривалої Другої світової війни.

Прибувши до Канади в якості лісоруба, він зумів з мінімальним знанням англійської поступити в університет Торонто, будучи студентом створив сім'ю і забезпечував її, працюючи за фахом. У нього з дружиною Леонідою в Канаді народжується двоє дітей. Жив активним громадським життям, зокрема в Пласті, представляв Союз української молоді на загальноканадському рівні та канадську молодь на світовому рівні. Зрештою він дістався на студії до Центру навчання менеджменту в Женеві, який блискуче завершив та повернувся в Канаду.

Через два роки директор цієї інституції запрошує Богдана Гаврилишина працювати викладачем, вбачаючи в ньому майбутнього свого наступника. Канада підготувала його до швейцарського етапу життя, де він мав вийти на світовий рівень.

Ключові слова: Богдан Дмитрович Гаврилишин, Канада, емігранти, англійська мова, українська діаспора, університет, Торонто.

Petro GAVRYLYSHYN,
orcid.org/0000-0002-1187-9028
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of International Relations, Doctoral Student
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) gavryshp@ukr.net

THE CANADIAN PERIOD OF BOHDAN HAVRYLYSHYN'S LIFE

This article highlights part of the life of the Ukrainian scientist and famous philanthropist Bohdan Dmytrovych Gavrylyshyn (1926–2016), related to his stay in Canada, after he left the DP camps in Germany at the end of the summer of 1947.

An overview of scientific works dedicated to the study of the biography of Bohdan Gavrylyshyn is given. Characteristic features of his everyday life in Canada are highlighted and described, including employment, household arrangements, education, participation in cultural and religious life, etc.

Based on the study of the memoirs and interviews, the key moments of Bohdan Gavrylyshyn's life in the period under study have been established. The author seeks to trace the important factors that influenced the further formation of his worldview and personality. Considers in more detail the significant events at this stage of his biography with reference to their impact on the future.

Considerable attention is paid to the general picture of events, possible options for the future fate of a young person after arriving in Canada. The difficult challenges faced by Ukrainian emigrants who moved from devastated Europe to the New World after the end of the long World War II are considered.

Arriving in Canada as a lumberjack, he managed to enter the University of Toronto with minimal knowledge of English, as a student he created a family and supported it by working in his profession. He and his wife Leonida have two

children in Canada. He lived an active public life, in particular in Plast, represented the Union of Ukrainian Youth at the Canadian level and Canadian youth at the global level. He eventually got to study at the Center for Management Studies in Geneva, which he graduated with flying colors and returned to Canada.

Two years later, the director of this institution invited Bohdan Gavrilyshyn to work as a teacher, seeing him as his future successor. Canada prepared him for the Swiss stage of life, where he was to reach the world level.

Key words: Bohdan Dmytrovych Hawrylyshyn, Canada, emigrants, English language, Ukrainian diaspora, university, Toronto.

Постановка проблеми. Важко переоцінити значення Канади у збереженні національної ідентичності серед українців діаспори. Не один українець вистояв під тиском асиміляції завдяки церкві, активному громадському життю при ній чи недільній школі, де активно використовувалася та вивчалася українська мова. Факт активної допомоги уряду Канади Україні в її теперішньому протистоянні російській агресії теж базується на численній підтримці та зверненнях української громади всередині країни. Прикладом тяглості цієї історичної традиції допомоги її громадян українській державі та суспільству є Богдан Дмитрович Гаврилишин (1926–2016) – український, канадський, швейцарський економіст, громадський діяч, меценат, член Римського клубу, іноземний член НАН України, президент Фонду Богдана Гаврилишина, почесний консул України в Швейцарії (Віднянський, 2014: 88–89).

Аналіз досліджень та публікацій. Богдан Гаврилишин, безумовно, відома постать періоду української незалежності. Закономірно, що про нього писали дослідники як з України, так і з-за кордону. З українських науковців його інтелектуальні здобутки досліджували Михайло Голянич (Голянич, 2017: 472–474), Олексій Геращенко (Геращенко, 2019: 116–120), біографію глибше досліджували родичі в Україні Тетяна Гаврилишин і Володимир Гаврилишин (Гаврилишин, Гаврилишин, 2004: 208–214). З швейцарських дослідників про його життя розповіла Віржині Пуаеттон (Пуаеттон, 2019). Короткі довідки енциклопедичного характеру про Богдана Гаврилишина розміщені ще в кількох виданнях (Мельничук, 2002; Віднянський, 2014; Железняк, 2016). Однак, у жодній з книг чи статей не повідомляється більш глибока інформація про канадський період його життя.

Мета дослідження. Метою статті є дослідити ту частину життя Богдана Гаврилишина (1947–1957; 1958–1960), яка пов'язана з перебуванням в Канаді. Для цього ставимо собі за завдання проаналізувати написані про нього тексти, віднайти усі його спогади та інтерв'ю, доступні в умовах війни документальні джерела, де відображено даний період його життя.

Виклад основного матеріалу. Народившись у с. Коропець на Тернопільщині, що тоді, як і вся

Галичина, знаходилася в складі Польщі, він зробив надзвичайно цікаву і нетипову кар'єру, що вирізняє його біографію з поміж тисяч інших українських емігрантів. Калейдоскоп його зустрічей, знайомств та дружніх відносин вражає: митрополит Андрей Шептицький, американський політолог Збігнев Бжежинський, прем'єр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер, прем'єр-міністр Італії і президент Єврокомісії Романо Проді, прем'єр-міністр Індії Індіра Ганді, генсек СРСР Михайло Горбачов, американський фінансист Джордж Сорос, президенти Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Віктор Ющенко, Президент НАН України Борис Патон, українські інтелектуали Іван Дзюба, Мирослав Попович, глава УГКЦ Любомир Гузар та ін. І це ще далеко не повний перелік особистостей, з якими його зводила доля та неймовірна життєва енергія і цікавість до світу.

Богдан наймолодшим із чотирьох дітей в сім'ї Дмитра Гаврилишина, що поєднував селянську роботу та підприємницьку діяльність: вирощував хміль для броварні у Львові, а також спільно з євреєм-партнером експортував свиней до Данії. Це теж якоюсь мірою пояснює пізніше зацікавлення його молодшого сина економікою. Виходячи з відомої теорії про вплив дитинства на формування особи людини, відзначимо вплив тата Дмитра, який формував культ освіти у своїй сім'ї: «Мій батько воював у складі австрійської армії під час Першої світової війни й побував у Чехословаччині, Австрії та навіть у Північній Італії. Він помітив, що люди в тих країнах живуть набагато краще, і пов'язував це з вищим рівнем освіти, ніж той, який був у нас у Галичині (Західна Україна). Він прийшов до висновку, що має зробити все, щоб його діти мали змогу отримати найвищу можливу освіту» (Гаврилишин, 2011: 12).

Три роки молодий Богдан навчався у початковій школі в с. Жизномирі. Потім – у Буцацькій польськомовній гімназії, яку в 1939 р. після приходу більшовиків перетворили на середню школу. З вересня 1941 р. навчався у Чортківській гімназії, а в навчальному році 1943/44 – у Дрогобицькій гімназії (Гаврилишин, Гаврилишин, 2004: 208). В часі II Світової війни у серпні 1944 році його забирають на примусові праці до Німеччини:

«Праця була важка, харчування мізерне, і єдине про що думав – як це пережити» (Чубай, 2021: 35).

З літа 1945 р. перебуває у таборі для переміщених осіб. Після майже річної роботи оstarбайтера йому вдалося віднайти свої близьких родичів, проявити себе у Пласті, побороти хворобу шлунка, завершити середню освіту і навіть зайняти в таборі посаду директора з постачання. Його життєвий досвід, кругозір та свідомість значно підросли. Попри такий успіх, він, сповнений прагненням пізнати Новий Світ, наприкінці серпня 1947 р. вирушає працювати лісорубом до Канади, де розпочинається новий канадський період його непересічного життя.

Невдовзі група української молоді, найнятої як лісоруби, направились до німецького порту Бременгафен, звідки 24 серпня 1947 р. відплили до Канади на одному з тих кораблів, що перевозили американських солдатів (Гаврилишин, Дзюба, 1995: 36). Першу зустріч з Канадою Богдан Гаврилишин згадує наступним чином: «31-го серпня прибули до Галіфакса. Маючи тимчасові посвідчення, ми швидко пройшли паспортний контроль і митницю, де не потрібно було нічого декларувати, хоча в нас декларувати було нічого. Нас зустріли представники компанії «Abitibi Power and Paper Company». На наш подив, кожен з нас отримав по п'ять доларів як вітальний подарунок. Мені це здалося величезною сумою. Все, що я привіз із собою, це був комплект білизни, пара шкарпеток і шорти у крихітній валізі, золота каблучка й три британських фунти, які батько дав мені на прощання» (Гаврилишин, 2011: 47).

Табір, до якого привезли Богдана Гаврилишина, мав дерев'яні примітивні бараки серед лісу, при залізниці, але без регулярної зупинки. У таборі працювали дві різні категорії лісорубів. Наприклад, були хлопці, що приїжджали на зиму із Західної Канади. Вони працювали шість місяців, заощаджували гроші і навесні їхали назад працювати на своїх фермах. Були також професійні лісоруби, які опинялися на самому дні канадського суспільства, бо працювали тяжко, але безперспективно. Там не було можливості витратити кошти, тому заощадження робилися автоматично і за 6 місяців можна було назбирати приблизно 3 тисячі доларів. Тоді ті професійні лісоруби збиралися додому, але зупинившись в першому великому місті за кілька днів просяджували ті кошти, які так важко заробили. Вони з соромом змушені були повертатися назад до лісу (Гаврилишин, Дзюба, 1995: 36–37).

У своїх спогадах Богдан Гаврилишин розповідає цікаву особливість: «Наша група відрізнялася

від канадських лісорубів. Для нас лісорубство було лише способом дістатися до Канади, потім заощадити гроші: комусь із нас для того, щоб продовжити навчання, а іншим – щоб поїхати в місто і знайти там пристойну роботу. Ми швидко організувалися. Передплатили кілька українських газет, робили вирізки з цікавими статтями, наклеювали їх на дошку, і таким чином у нас була «жива газета». Ми також змайстрували хреста біля нашого табору і кожної неділі проводили імпровізовані богослужіння» (Гаврилишин, 2011: 49–50).

Богдан Гаврилишин розумів значення знання англійської мови, тому робить оригінальний крок: пропонує іншим 59-м лісорубам щодня ввечері заняття з англійської мови, які мали платити мені по 10 центів за урок, що якраз подвоювало його денний заробіток. «Це був сміливий вчинок. Першого дня я прокинувся раніше за інших і вивчив сорок слів англійською. Це були в основному назви оточуючих предметів, такі як ліжка, стіл, піч, а також деякі дієслова – наприклад, йти, мити тощо. В той день я змушував себе думати лише тими словами. Думати тільки про сорок слів без можливості формувати речення – це були справжні інтелектуальні торттури, хоча й надзвичайно корисні. Із першого дня я думав англійською, а не українською чи німецькою мовами... Кожного ранку я вивчав наступні сорок слів, біг до когось із місцевих лісорубів і питав, як вимовляються ті слова, адже, на відміну від німецької чи української, англійська мова не є фонетичною. Межі того, про що я міг думати, розширювалися. Кожного дня я ставав усе більш нормальною людиною істотою. Для мене саме це було найвищою нагородою за такі особливі зусилля, а не додатково зароблені гроші. Це було великою мотивацією для мого навчання. За шість місяців я досить добре вивчив англійську» (Гаврилишин, 2011: 50–51).

В час невеликої відпустки Богдан Гаврилишин їде до Манітоби, де жила сімейна пара похилого віку родом із Коропця, в яких була чудова ферма з гарними будівлями, але не було дітей. Вони сподівалися, що передадуть ферму в якості спадщини одному з хлопців з родини Гаврилишиних. «Приїняли мене як сина, приготували вечерю, запросили більше двадцяти сусідів, щоб представити мене як їхнього спадкоємця. Навіть зібрали в сусідів для мене грошей, що стало традицією українців у Канаді в подібних ситуаціях. Я не хотів бути фермером і почувався надзвичайно збентеженим, коли вони вручили мені 165 доларів (великі гроші на той час), тому що в Україні гроші давали лише жебракам. Замість того, щоб щиро подякувати усім, я встав і сказав, що віддам гроші на якусь

добре діло, приголомшивши всіх. Можливо, нерозумно поклав край мріям моїх родичів про те, що у них є спадкоємець» (Гаврилишин, 2011: 51–52).

Після відвідин родичів Богдан Гаврилишин відвідав Вінніпег, де в той час було найбільше українців у Канаді, завітав до кількох українських організацій, де відбулася доленосна зустріч з президентом Організації українсько-канадських жінок. «Вона спитала про мої плани. Я сказав, що після того, як перестану працювати лісорубом, вступлю до університету. Вона була шокована моїми амбіціями: «В депресію нам доводиться працювати за 25 центів на день. А ви тут хочете відразу до університету!» Після того, як заспокоїлася, спитала мене, що б я хотів вивчати. Я сказав: «Політологію». Вона знову була шокована. Спитала: «Що ви збираєтеся робити? Станете політиком? Вам слід вивчити щось практичне, щоб ви змогли знайти роботу і заробляти гроші». Я спитав: «А що є практичним?» Відповіла: «Професія інженера». Таким чином було прийнято одне з найважливіших рішень у моєму житті» (Гаврилишин, 2011: 52).

Молодий чоловік тоді серйозно роздумував над своїм професійним життєвим вибором: «Я згадав у той момент, як в 16 років хотів вивчати психологію, щоб пізнати себе краще. Через рік потому відкинув цю ідею, гадаючи, що міг би витратити на самопізнання все своє життя і що було б цікавіше пізнати світ. Я подумав, що для цього мені слід вивчати іноземні мови. Через рік запитав себе, що я робив би з іноземними мовами. Викладав? Циклічна і, ймовірно, нудна робота. Працював би усним перекладачем? Тоді я став би інструментом у чийось руках. Перекладачем літератури? Я перекладав би ідеї інших людей, а не писав власні. До і під час війни, побачивши, яким поганим було управління деяких країн, я подумав про вивчення політології, щоб спробувати поліпшити функціонування країн. Після дискусії у Вінніпезі вирішив вивчити інженерний фах, щоб отримати пристойну роботу. З цими думками повернувся до Мініпоки» (Гаврилишин, 2011: 52).

Богдан Гаврилишин проявляє громадську активність і в середовищі лісорубів. Лісоруби в Канаді тоді належали до профспілки, яка контролювалася комуністичною партією. Вона протидіяла прийманню біженців з СРСР, що могли поширювати антирадянську пропаганду. Висилалися протести до уряду, які обумовлювалися тим, що ці люди не знають профспілок у Канаді і будуть руйнувати всю їхню роботу. «Я, почувши про те, сказав своїм колегам, що ми маємо протистояти цьому процесу із середини: записатися в

цю профспілку, організувати свій відділ і зробити його взірцевим – справно сплачувати внески, здавати своєчасно звіти. «Під час проведення річного конгресу делегуєте мене як лідера взірцевого відділу на цей конгрес, де буде прийматися резолюція про надсилання протесту до уряду. Важко буде прийняти таку резолюцію про прохання до уряду не пускати людей із Радянського Союзу тільки тому, що вони руйнують нам профспілки». Так і вийшло, ми перехитрили. Я поїхав на Конгрес, де не знали, як зі мною поводитись, протистояв тому процесові» (Гаврилишин, Дзюба, 1995: 39–40). Це могло закінчитися для Богдана трагічно, бо коли він повернувся до табору, якийсь чоловік кинув у нього сокирою, але той встиг відхилитися. Слідство Королівської канадської кінної поліції нічого не виявило, жодного доказу того, що вбивцю вислала саме профспілка (Гаврилишин, Дзюба, 1995: 40; Гаврилишин, 2011: 53).

Далі Богдан Гаврилишин працював у звичному режимі, вечорами викладав англійську, заощаджував гроші, нетерпляче чекаючи на закінчення свого контракту. Втім, доля знову прийшла йому на допомогу. У нього почали боліти зуби мудрості. Він сказав управителю табору про потребу поїхати до зубного лікаря, бажано в Торонто, і не знає скільки часу це займе. Управитель, ймовірно, був радий позбавитися мене, бо я став занадто важливою персоною в таборі, й великодушно заявив, що він може вважати свій контракт закінченим і не по вертатись. Богдан Гаврилишин хотів поїхати до Торонто, тому що це було найбільше канадське місто, до того ж там була велика українська громада. Він знайшов українського стоматолога Луцика, який вдало його пролікував (Гаврилишин, 2011: 53–54).

У Торонто він винайняв кімнату та негайно розпочав пошуки роботи, тому що до початку занять у університеті, до якого сподівався вступити, лишилося чотири місяці. Йому було потрібно заробити більше грошей, щоб вистачило на рік навчання і проживання. «Наступні кілька тижнів принесли мені, мабуть, більше розчарувань, ніж усе моє життя. Я був готовий до будь-якої роботи, та коли йшов кудись влаштовуватися, мене питали, чи маю досвід. У мене його не було і я не міг переконати роботодавців, що дуже швидко навчуся й буду взірцевим робітником. Коли готовий був працювати збирачем сміття, для чого досвід не потрібний, мені сказали: «Ти занадто розумний, щоб виконувати таку роботу». Я й далі ходив, стукав у двері, але три тижні не було жодного результату. Ці три тижні здалися мені вічністю. Замість того, щоб поповнювати свої заощадження

з Мініпюки, я витрачав їх на оплату житла і харчів. Нарешті натрапив на готель з пивним баром, який називався «Нью Страскона Хаус» на Бей Стріт, недалеко від залізничної станції. Цей готель належав українцям – двом братам Морозенкам. Їм стало жаль мене і вони запропонували працювати барменом, для чого не потрібно було спеціальних здібностей. Я просто мав розливати пиво по кухнях» (Гаврилишин, 2011: 54).

Молодого українця все ж прийняли на авіаційне відділення інженерного факультету Університету Торонто. Наступного дня на першій сторінці газети «Globe and Mail», що користувалася популярністю, з'явилася фотографія Богдана Гаврилишина з його молодшим другом Василем під заголовком: «Лісоруба-переселенця прийнято до Університету Торонто». Офіціанти з пивної зали вирізали цю статтю, приліпили її на внутрішній стороні вхідних дверей і примушували відвідувачів читати статтю перед тим, як їх обслуговувати. Офіціанти дуже пишалися тим фактом, що один з-посеред них піде до університету. «Коли я почав подавати пиво, відвідувачі бару стали дуже дружніми, розмовляли зі мною, давали чайові, й це було не 5 чи 10 центів, як зазвичай, а 50 центів, 1 або 2 долари, а один навіть дав мені 5 доларів. Дуже несподіваним, а від того ще приємнішим було те, що відвідувачі казали мені: «Молодець, Боб (ім'я, яке мені приліпили в Канаді), ти зробиш щось цікаве у твоєму житті». Той, що дав мені 5 доларів, сказав: «Синку, зроби це для нас. Подивися на мене і моє життя. Я вже не можу його змінити. Але ти можеш зроби ти щось зі своїм життям, зроби це для нас». Мене вразило, якою людяністю повіяло від цих людей. До кінця вечора у мене зібралось 96 доларів чайових – втричі більше моєї тижневої заробітної платні. Я був глибоко зворушений тим вечором, коли ці люди відкривали мені свої думки і серця» (Гаврилишин, 2011: 55–56).

Богдан Гаврилишин знайомиться з українською громадою в Торонто. Хоч перша пластова станиця й осідок Уповноваженого Пласту в Канаді були у Вінніпезі, після переміщення головної канцелярії до Торонто саме тут розмістився осідок Крайової пластової станиці (далі – КПС) і найбільша (з 1951 р.) станиця в Канаді. Установчі сходи торонтського Пласту були організовані Андрієм Хараком 4 квітня 1948 р. Богдана Гаврилишина було обрано головою, а Софію Ярмолук (Скрипник) – писарем. 23 травня 1948 р. відбулися перші організаційні збори торонтської станиці. А. Харака було обрано станичним, Б. Гаврилишина – референтом пластунів, а Ліду Вахнянин – референткою пласту-

нок. У липні 1949 р. в Торонто було організовано «Пластприят», членами якого були здебільшого довоєнні іммігранти, заохочені А. Хараком підтримати нову організацію. Доки станиця придбала власну оселю, вона могла покладатися на щедрість інших у знаходженні місця для літніх таборів: отців Василян у Гримсбі, монахів Студитів у Вудстоку та окремих українських фермерів. У 1949 р. був організований перший новацький табір під проводом Тоні Горохович з 12 учасниками (Субтельний, 2019: 286). Об'єднавшись з чотирма пластунами, які приїхали з Німеччини, Богдан Гаврилишин бере участь у створенні першої групи Пласту в Торонто. Рух поширювався дуже швидко, тому що того літа багато пластунів прибуло до Канади з Німеччини, а також приєднувалося багато місцевих українців. «Я був у Крайовій раді і відповідав за відносини з організацією канадських скаутів та іншими молодіжними органі заціями. Саме праця в Пласті чи для Пласту була дуже важливою частиною мого життя» (Гаврилишин, 2011: 57).

Саме в Пласті він знайомиться із своєю майбутньою дружиною Лені (Леонідою) Гайовською, що народилась в Едмонтоні в сім'ї українців, народжених у Канаді. 10 червня 1950 р. вони одружуються. Оскільки стипендії не вистачало на двох, дружині довелося піти працювати офіціанткою в готелі «Святої Анни з Бопре». Згодом працювала секретаркою. Що цікаво, в них тоді започаткувалася практика запрошувати до себе обід чи вечерю близьких їм людей (Гаврилишин, 2011: 57–58; 64–66).

На четвертому курсі навчання найбільше йому подобалися економіка й філософія: «Заняття з філософії були спільними для всіх факультетів, їх проводив ірландець – блискуча людина, незважаючи на те, що він полюбляв віскі. Інколи ми не були впевнені – він каже якісь речі тому, що це чиста правда, чи тому, що п'яний. Одного дня, коли половина аудиторії дрімала, професор сказав річ, від якої мене мов пройняло електричним струмом. Він мовив: «Саме ваш власний розсуд повинен вирішувати, що є добро, а що – зло, що є правда, а що – неправда». Для мене це було ніби вийти з «підвалу Арістотеля» й побачити світло. В той коротенький момент я став справді вільною людиною, сталося те, про що я мріяв, чого я бажав, до чого був готовий більше десяти років, але не відчував, що маю право бути остаточним суддею. Це не тільки для того, щоб вирішувати, що є добре і що зле, а й для того, щоб вирішувати, що мені слід робити, а що – ні, себто мати власний код етики» (Гаврилишин, 2011: 57).

У 1952 р. він здобув ступінь бакалавра. Батько зробив на сина Богдана великий вплив, зокрема покладав на нього великі надії щодо досягнень в освіті: «Коли я першим з 98 випускників скінчив політехнічний факультет в університеті в Канаді, я написав йому про це до Бразилії. Він відповів, що це добре, але він знає, що «деякі навчаються і далі». Однак я вже тоді був одружений і не хотів далі вчитися, пішов працювати» (Гаврилишин, Дзюба, 1995: 20). Настанови тата міцно вкарбувалися в його свідомість: «Я мав кількох учителів. Насамперед це мій батько, особливо згадую його приповідки: «Бог тобі дав талант і обов'язок його використати», «Від тебе можуть забрати все, тільки не те, що в твоїй голові» (Чубай, 2015: 35).

Декан і кілька моїх головних професорів уже говорили перед випуском, що я повинен продовжити навчання, отримати ступінь магістра, потім доктора і стати професором. Якби я був на факультеті хімії чи електроніки, де речі швидко змінювалися, можливо, послухав би цієї поради. Але, беручи до уваги той факт, що у машинобудуванні в той час було дуже мало інновацій, я відповів: «Викладання – це остання річ, яку б я хотів зробити у своєму житті» (Гаврилишин, 2011: 67).

Після закінчення 4-го курсу університету Богдан Гаврилишин став відвідувати компанії, переважно в США, які його цікавили. Зарплати в США були на 30% вищі, ніж у Канаді. Це була також чудова нагода пізнати цю країну. Втім, наприкінці подорожі вирішує піти на працю в Канаді: «Пропозиція ж, яку прийняв, була від компанії «Абітібі Пауер енд Пейпер»: на працю інженером у їхньому центральному офісі в Торонто. Зарплата була щедра й у нас вже була інша маленька квартира в Торонто, а також там була українська громада, Пласт, друзі. В цій ідеї було трохи романтики: раніше завербований у таборі біженців працювати лісорубом, а зараз – інженер цієї ж компанії. Сама робота не виправдала моїх сподівань. Мене посадили за дошку для креслень у кімнаті з тридцятьма іншими інженерами. Було спекотне душливе літо, і я постійно випадково змазував те, що креслив» (Гаврилишин, 2011: 69).

Цікава пригода трапилася з ним у 1952 р.: «Перед тим як я почав працювати українська молодіжна організація СУМ (Спілка української молоді) відправила мене в Оттаву взяти участь у конференції усіх молодіжних організацій Канади. Я був членом Пласту, а не СУМу, але мене попросили, бо я добре вмів дебатувати. На конференції мене несподівано вибрали до координаційного комітету Канади для Світової асамблеї молоді (СММ), який складався з п'яти осіб. СММ була

створена декількома роками раніше, до неї входила молодь з усіх демократичних країн, на відміну від Світової молодіжної федерації, спонсорами якої були комуністи. Серед п'яти членів комітету були двоє англійських осіб, двоє франкомовних і я» (Гаврилишин, 2011: 69). Ще менше він очікував, коли його обрали єдиним делегатом Канадської асоціації молоді для поїздки на конференцію СММ в Дакарі, Сенегал. Тоді редакторка газети «Абітібі» написала статтю про те, що Богдан Гаврилишин в майбутньому повинен би стати прем'єр-міністром країни. «Ще гіршим було те, що фотограф зробив знімки на роботі, на яких стояв я, за мною всі інженери, а за ними, на задньому плані – головний інженер. Для останнього це було дуже принизливо. Коли я запитав у нього, чи можу взяти відпустку, хоча б неоплачувану, на два тижні, він різко відповів мені: «Я не хочу, щоб мої інженери брали участь у якихось дивних непрофесійних позаштатних заходах». Я відповів миттєво, не давши собі шансу прикусити язика: «В такому випадку я відходжу з праці». Це було тільки через три тижні, як я почав працювати за професією» (Гаврилишин, Дзюба, 1995: 44; Гаврилишин, 2011: 69–70). Під час підготовки до подорожі він проінформував про неї лідерів української спільноти в Торонто. Єпископ УГКЦ Ісидор Борецький не тільки благословив його, а ще й дав 200 доларів на дорожні витрати. Ця конференція догодила вже тоді налагодити йому ряд зв'язків з важливими в майбутньому людьми як в Канаді, так і за її межами.

Повернувшись з Африки, він знову був безробітний, але цього разу знайшов потрібну роботу всього за два дні. Богдан Гаврилишин звернувся до декана свого факультету і пояснив йому ситуацію. Він миттєво відреагував: «До мене щойно приходили з «Орр Асошіейтс» (Orr Associates), консалтингової компанії двох братів. Вони запитали, чи знаю я якогось випускника з оригінальним, креативним мисленням; у них є цікаве завдання. Гадаю, ти їм ідеально підійдеш». Я негайно вирушив до офісу братів Орр і після 30-хвилинної співбесіди мені запропонували посаду консультанта» (Гаврилишин, 2011: 72). Тут він робить технічний винахід, який приносить компанії мільйони доларів, втім він не оформив права на себе, в результаті чого не отримав з цього жодного долара.

Все ж він невдовзі повернувся в університет, йому дали добру стипендію, і у 1954 р. захистив магістерський диплом за спеціальністю «інженер-механік».

«Після того як я став магістром прикладних наук та інженерії, батько переїхав з Бразилії до

Канади разом із моїм братом Міськом і його родиною. Я показав йому диплом магістра, сяючи від гордості і самовдоволення. Батькова реакція знову розчарувала мене: «Це чудово. Це те, що називають докторантура?» Цього разу він був навіть менш делікатний, ніж після мого бакалаврату. Однак у мене й далі не було наміру стати професором і я почав переглядати велику кількість пропозицій щодо роботи» (Гаврилишин, 2011: 75).

Після того як Богдан Гаврилишин став магістром прикладних наук та інженерії, батько Дмитро переїхав з Бразилії до Канади разом з іншим сином Міськом і його родиною. Сяючи від гордості, він показав йому диплом магістра: «Батькова реакція знову розчарувала мене: «Це чудово. Це те, що називають докторантура?» Цього разу він був навіть менш делікатний, ніж після мого бакалаврату. Однак у мене й далі не було наміру стати професором і я почав переглядати велику кількість пропозицій щодо роботи. Я не знав точно, чого саме шукав. Одного дня розмовляв із другом Ігорем Суховерським, який недавно приїхав до Канади, щоб працювати на Alcan Aluminium Company. Він навчався в Університеті Лувен, Бельгія, потім в ЕТН (відома інженерна школа в Цюриху) і його найняв філіал компанії «Алкан» (ALKAN) у Швейцарії, а потім він переїхав до Кінгстону в Онтаріо. Він переконав мене прийняти пропозицію «Алкана», привівши два аргументи: «Алкан» – компанія світового значення, вона наймає людей різних національностей. Вони зможуть прийняти тебе таким, який ти є. По-друге, у них є дуже цікава школа менеджменту – Центр навчання менеджменту (ЦНМ), яку заснували 1946 року в Женеві. Кожного року вони відбирають здібних і перспективних працівників різних національностей і посилають їх на однорічне навчання в цю школу». Я не вагаючись прийняв пропозицію» (Гаврилишин, 2011: 75).

Молодий фахівець Богдан Гаврилишин отримав від корпорації «Алкан» в м. Арвайд на заводі по виробництву алюмінію роботу інженера з ремонтування і працював в одному з чотирьох офісів, до яких належали 400 майстрів та різних фахівців. Він мав робити ескізи деталей, які треба було змінити, допомагав діагностувати несправності деяких машин і в разі необхідності писав так зване «прохання на авторизацію» для закупівлі запчастин, які потрібно було поміняти і які коштували більше тисячі доларів. Втім, йому досить швидко вдалося зробити свою роботу цікавою і він навіть вносив ряд раціоналізаторських пропозицій. «Я вів щоденник, де записував, що робив і скільки часу займало кожне завдання.

За кілька місяців написав звіт своєму шефу, той передав його своєму начальнику – і так аж до генерального директора заводу. Я написав, що робота, яку виконую, не потребує інженерної кваліфікації, тим більше – ступеня магістра. Я запропонував, щоб таку роботу виконували техніки із ПТУ, до того ж вони були б щасливі робити її за менш ніж половину моєї платні. Замість того, щоб оголосити догану за те, що я займаюся не своєю справою, керівництво створило посаду техника в усіх відділеннях з ремонтування» (Гаврилишин, 2011: 78).

У 1957 р. Богдана Гаврилишина, завдяки його цілеспрямованим старанням (серед 44 кандидатів, які подали заявки із «Алкан-Канади», для поїздки в Женеву було обрано трьох), направляють від міжнародної корпорації ALKAN на річне навчання до женевської школи менеджменту, яка тоді називалась Центром навчання менеджменту (ЦНМ, пізніше – Міжнародний інститут менеджменту, МІМ-Женева). Тут він написав наукову роботу «Порівняння промислового розвитку США та СРСР» і загалом зробив назвичайно сильне позитивне враження на директора центру доктора Генні (Гаврилишин, 2011: 82, 87–88). У 1960 р. він його запрошує працювати до Женеви в ЦНМ, і з того часу Богдан Гаврилишин із сім'єю мешкав у Швейцарії. 1976 року, швидше з огляду на побажання батька, здобув ступінь Ph. D. з економіки у Женевському Університеті.

Майже тридцять років Б. Д. Гаврилишин присвятив Міжнародному інституті менеджменту МІМ-Женева. У ньому обіймав посади директора з навчання (1960–1968 рр.), директора Інституту (1968–1986 рр.), почесного науковця (1986–1989 рр.) (Гаврилишин, Гаврилишин, 2004: 210–211).

Автор не менше 40 наукових праць, найвідомішою з яких є «До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доповідь Римському Клубові», що в оригіналі була опублікована перший раз англійською в 1980 р. (Гаврилишин, 2009).

В інтерв'ю 1996 р. для україномовного журналу «Кур'єр ЮНЕСКО» на запитання журналістки Наталії Василюк які проблеми найбільше хвилюють нині українську діаспору, він відповів наступне: «Я не компетентний настільки, щоб вичерпно на це відповісти, бо не вважаю себе за належного до діаспори. Я жив поза скупченнями емігрантів. Серед діаспори я жив тільки в Торонто з 1948 по 1954 рік. Духовний зв'язок був з Україною, а не з діаспорою. Людей з діаспори хвилює, що Україна не така, як вони собі уявляли, вони не розуміють гаразд України, бо тут не живуть.

Я ніколи собі не уявляв, щоб Україна взяла собі за взірець якусь одну країну: вона може з однієї країни взяти щось одне, з іншої – друге» (Василюк, 1996: 7).

Відомий також як член Пласту – Національної скаутської організації України від 1937 року, належить до куреня Лісові Чорти від 1946 року. У 2006–2008 роках – голова Крайової пластової ради – законодавчого органу Пласту (Субтельний, 2019: 415).

Розчарувавшись у діючих теперішніх політиках, Б. Гаврилишин робить ставку на молодь. У 2010 р. заснував Благодійний Фонд Богдана Гаврилишина (який починався як Фонд Розвитку Пласту), місією якого є підготовка критичної маси молодих українців, які на власному досвіді вивчили як функціонують найкращі країни Європи, та зможуть утворити критичну масу людей, яка трансформує Україну. У 2017 р., наступного року після смерті Богдана Гаврилишина, фонд було перезасновано (його трьома дітьми та дружиною) і він отримав назву Фонд Родини Богдана Гаврилишина (Історія; Місія).

Висновки. Канадський період життя Богдана Гаврилишина вирізнявся насиченістю подій та завершив формування його світогляду та становлення як індивідуальної особистості. Прибувши до Канади в якості лісоруба, він зумів з мінімальним знанням англійської поступити в університет Торонто, будучи студентом створив сім'ю і забезпечував її, працюючи за фахом. У нього з дружиною Леонідою в Канаді народжується двоє дітей. Жив активним громадським життям, зокрема в Пласті, представляв Спілку української молоді на загальноканадському рівні та канадську молодь на Світовій асамблеї молоді. Зрештою він дістався на студії до Центру навчання менеджменту в Женеві, який блискуче завершив. Зрештою, директор цієї інституції запрошує Богдана Гаврилишина працювати викладачем, вбачаючи в ньому майбутнього свого наступника. Канада підготувала його до швейцарського етапу життя, де він мав вийти на світовий рівень. Женева, як одна із столиць дипломатії, ідеально підходила для такої його місії, натомість готуючи його до наступного етапу – допомозі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк Н. Інтерв'ю з Богданом Гаврилишином «Я належу цій землі...». *Кур'єр Юнеско*. 1996. грудень. С. 4–9.
2. Віднянський С. Гаврилишин Богдан Дмитрович. *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. Вип. 5. Біографічна частина: А–М / відп. ред. М. М. Варварцев. Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. С. 88–89.
3. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: Доповідь Римському Клубові. : 3-тє вид., допов. Київ : Пульсари. 2009. 248 с.
4. Гаврилишин Б. Залишаюь українцем: спогади. Київ : Пульсари, 2011. 288 с.
5. Богдан Гаврилишин – Іван Дзюба. *Діалог*. Київ : Вид. Укр. Всесвіт. Координац. Ради та Респ. асоц. українознавців, 1995. 159 с. (Додаток до журналу «Сучасність» 1995. Січень, ч. 1).
6. Гаврилишин Т.Ю., Гаврилишин В.П. *Коропець. Історія і спогади*. Тернопіль : Воля, 2004. 240 с.
7. Железняк М. Гаврилишин Богдан Дмитрович. *Енциклопедія Сучасної України* / ред.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. Т. 5. URL: <https://esu.com.ua/article-27985> (дата звернення: 26.12.2022).
8. Історія фонду. URL: <http://bhfoundation.com.ua/ourfoundation/history.html> (дата звернення: 26.12.2022).
9. Місія. URL: <https://bhfamily.org/> (дата звернення: 26.12.2022).
10. Мельничук Б. Гаврилишин Богдан-Володимир Дмитрович. *Тернопільський енциклопедичний словник* : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. Т. 1: А–Й. С. 315–316.
11. Пуаєттон В. Невтомний мандрівник Богдан Гаврилишин : біогр. / пер. з франц. І. Відлер. Київ : Славутич-Дельфін, 2015. 144 с.
12. Субтельний О. Пласт. Унікальна історія українського скаутського руху. Торонто : Пластове Видавництво «Plast Publishing Inc.», 2019. 440 с.
13. Чубай В. Богдан Гаврилишин: «Не національність людини прокладає стежку до певних успіхів, а почуття національної гідності, хоч би якою була ваша національність» : запис інтерв'ю 2015 р. *Наша Перспектива*. № 35, січень-грудень 2021. С. 34–37.

REFERENCES

1. Vasyliuk N. Interview z Bohdanom Havrylyshynom «Ia nalezhu tsii zemli...» [Interview with Bohdan Gavrylyshyn «I belong to this land...»]. *Kurier Yunesko*. 1996. hruden. S. 4–9 [in Ukrainian].
2. Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych [Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych]. *Ukraina v mizhnarodnykh vidnosynakh. Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk*. Vypusk 5. Biohrafichna chastyna: A-M / vidp. red. M. M. Varvartsev. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2014. P. 88–89 [in Ukrainian].
3. Havrylyshyn B. Do efektyvnykh suspilstv: Dorohovkazy v maibutnie: dop. Rymському Klubovi [Towards More Effective Societies: Road Maps to the Future]. vyd. 3-tie, dopov. Kyiv : Pulsary, 2009. 248 p. [in Ukrainian].

4. Havrylyshyn B.D. Zalyshaius ukraintsem: spohady [Remain Ukrainian: memories]. Kyiv : Pulsary, 2011. 288 p. [in Ukrainian].
5. Bohdan Havrylyshyn – Ivan Dziuba. Dialoh [Dialogue]. Kyiv : Vyd. Ukr. Vsesvit. Koordynats. Rady ta Resp. asots. ukrainoznavtsiv, 1995. 159 p. (Dodatok do zhurnalu «Suchasnist» 1995. Sichen, ch. 1). [in Ukrainian].
6. Havrylyshyn T.I., Havrylyshyn V.P. Koropets. Istoriia i spohady [Koropets. History and memories]. Ternopil : Volia, 2004. 240 p. [in Ukrainian].
7. Zhelezniak M. Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych [Havrylyshyn Bohdan Dmytrovych]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [elektronna versiiia] / red.: I.M. Dziuba, A.I. Zhukovskyi, M.H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2016. T. 5. URL : <https://esu.com.ua/article-27985> (accessed : 26.12.2022) [in Ukrainian].
8. Istoriia fondu. [History of the fund]. URL: <http://bhfoundation.com.ua/ourfoundation/history.html> (accessed: 26.12.2022) [in Ukrainian].
9. Misiia [Mission]. URL : <https://bhfamily.org/> (accessed: 26.12.2022) [in Ukrainian].
10. Melnychuk B. Havrylyshyn Bohdan-Volodymyr Dmytrovych [Havrylyshyn Bohdan-Volodymyr Dmytrovych]. *Ternopil'skyi entsyklopedychnyi slovnyk : u 4 t. / redkol.: H. Yavorskyi ta in.* Ternopil : Vydavnycho-polihrafichnyi kombinat «Zbruch», 2004. T. 1: A – Y. P. 315–316 [in Ukrainian].
11. Puaietton V. Nevtomnyi mandrivnyk Bohdan Havrylyshyn [Tireless traveler Bohdan Hawrylyshyn]: biohr. / per. z frants. I. Vidler. Kyiv : Slavutyeh-Delfin, 2015. 144 p. [in Ukrainian].
12. Subtelnyi O. Plast. Unikalna istoriia ukrainskoho skautskoho rukhu [The unique history of the Ukrainian scout movement]. Toronto : Plast Publishing Inc., 2019. 440 p. [in Ukrainian].
13. Chubai V. Bohdan Havrylyshyn: «Ne natsionalnist liudyny prokladaie stezhku do pevnykh uspikhiv, a pochuttia natsionalnoi hidnosti, khoch by yakoiu bula vasha natsionalnist» [Bohdan Hawrylyshyn: «It is not a person's nationality that paves the way to certain successes, but a sense of national dignity, no matter what your nationality is»] : zapys interviu 2015 r. *Nasha Perspektyva*. № 35, sichen-hruden 2021. P. 34–37 [in Ukrainian].